

TÜRK KIZILAY MÜESSESESİNİN CENEVRE SÖZLEŞMELERİNİ GAYE OLARAK KABUL ETMİŞ OLMASI VE MİLLETLERARASI KIZILHAÇ DOKTRİNİ (PRENSİPLER) *

Dr. Leylâ ÖZCAN

Türkiye Kızılay Derneğinin amacı, 2 Ekim 1965 tarihinde yürürlüğe giren yeni tüzüğün 3 üncü maddesinde gösterilmiş bulunmaktadır. Bu maddeye göre Derneğin amacı «a) Savaşta felâkete uğrayanları koruyan 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleriyle Milletlerarası Andlaşmalardan Türkiye Cumhuriyetinin taraf bulunduğu andlaşmaların derneğe yüklediği hizmetleri görmek bunların yerine getirilmesine yardımcı olmak, b) Barışta yurt içinde ve yurt dışında vukua gelen her türlü âfet ve felâketlere karşı bu tüzük dahilinde derneğe düşen hizmetleri yerine getirmek, c) İnsaniyetçi hukuk ilkelerine bağlı kalmak, sağlık ve sosyal dayanışmayı desteklemek, d) Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, Kızılay, Kızılhaç, Kızılarslan ve Güneş Dernekleri Birliği ile bu birliğe dahil Millî Derneklerle amaç ve işbirliği yapmak» dır. Binaenaleyh bu maddeden anladığımıza göre, Cenevre Sözleşmeleri hükümlerinin derneğe yüklediği hizmetleri görmek ve Kızılay, Kızılhaç Dernekleri Birliği ile işbirliği yapmak ve bütün bu vazifeleri ifa ederken insaniyetçi hukuk ilkelerine bağlı kalmak, Kızılayın başlıca gayesini teşkil etmektedir. Bundan dolayıdır ki Kızılay müessesemiz bu hükümleri gerçekleştirebilmek için gerek Cenevre Sözleşmeleri hükümlerinde, gerekse Birlik kararlarında kabul edilmiş olan insaniyetçi prensipleri de benimsemeli ve faaliyetlerini ifa ederken onlara uygun hareket etmelidir.

Filhakika medenî âlemde müşterek olan Kızılhaç fikri, ferde kıymet veren, hayatını muhafaza ve mukadderatını gerçekleştiren

*) Bu etüdün Birinci Kısmı «Türk Kızılay Müessesesinin Milletlerarası Kızılhaç ile olan münasebetleri» adı altında İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuasında c. XXX, sayı 3-4 te basılmıştır.

muhtelif insanî prensiplerde tezahür etmektedir. Türk Kızılay Müessesesi; gerek Milletlerarası Kızılhaçın âdeta bir parçası vaziyetinde olduğu ve onunla sıkı münasebet halinde bulunduğundan, gerekse yeni tüzükte insaniyetçi hukuk ilkelerine bağlı kalmak doğrudan doğruya Derneğin amacı olarak kabul edildiğinden, insaniyetçi prensipleri benimseyecek ve faaliyetlerinde onları tatbik edecek çalışacaktır. Milletlerarası Kızılhaç Camiasındaki bütün devletler, milletler ve fertlerce tatbik edilmesi icabeden bu cihanşümul prensipler, önceleri ahlâk beyanlarından ibaret bulunuyorlardı.

Milletlerarası Kızılhaç Müessesesi 1863 tarihinde ilk doğduğu andan itibaren, faaliyetlerinin temeli olan bazı yüksek ahlâk prensiplerine dayanıyordu. Fakat bu prensipler birer kaide olarak ortaya atılmamış olup, ancak Henry Dunant'ın «Bir Solferino Hatırası» adlı kitabında da görüldüğü gibi birtakım yüksek ahlâk beyanlarında bulunmakla iktifa edilmişti. Kızılhaç Doktrininin, Kızılhaç Müessesesinin senelerce faaliyetinden sonra dahi ortaya atılmamış olmasına şaşmamak lâzımdır. Çünkü Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin de bir Statüye bağlanması, bu Müessesenin tam 52 sene faaliyette bulunmasından sonra, ancak 1915 senesinde mümkün olabilmiştir. Binaenaleyh Kızılhaç'ın Doktrini de, yavaş yavaş ortaya atılabilmıştır. Bu hususta, ahlâkî beyanlardan başka, 1921 tarihli Milletlerarası Kızılhaç Konferansında, Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin Kızılhaç Prensiplerinin muhafızı ve nâşiri olduğu ve bu prensiplerin bütün dünyada tatbik edilmesi ve yayılması hususlarına nezaretle mükellef bulunduğu hususu da kabul edilmiştir. Bunun üzerine Komite, 1921 tarihinde Statüsünde kısaca bu prensipleri zikretmiştir. Binaenaleyh Kızılhaç Doktrininin kaynakları, Milletlerarası Kızılhaç Konferanslarının kararları, Cenevre Sözleşmeleri, Statüler, an'ane ve müesseseye hizmet eden müelliflerin nizam ve kanun yerine geçen yazılarıdır.

1949 Cenevre Sözleşmelerinde ve 1948 tarihli Kızılhaç Konferansınca kabul edilen Millî Cemiyetlerin tanınması şartlarında, Kızılhaç Müessesesinin prensiplerini Kızılhaç Konferansının tesbit edebileceği hususu zikredilmiştir²⁵. Fakat bu selâhiyet, Statüde doğrudan doğruya Konferansa verilmiş değildir.

25) 1949 tarihli, 1 inci Cenevre Sözleşmesi, md. 44, f. 3, 4 üncü Cenevre Sözleşmesi, md. 63 a. (Resmî Gazete; 21/1/1953 tarih ve 6020 sayılı «Harp felâketzedelerinin himayesine dair 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin onanması hakkında Kanun», 30 Ocak 1953, sayı: 8322).

Milletlerarası Kızılhaç Prensiplerinin yani Kızılhaç Doktrininin cihanşümül olması lâzımdır. Yüksek bir ahlâkî idealden doğan bu müessesenin prensiplerinin, insan tabiatına uygun olması, esasları ifade etmesi ve vazih surette beyan edilmiş bulunması icabetmektedir. Ancak bu şekilde oldukları takdirdedir ki, bütün dünyanın tasvibine mazhar olabilirler. Binaenaleyh Kızılhaç'ın iyice teessüs etmiş ve tâyin edilmiş bir doktrine sahip olması elzemdir. Kızılhaç'ın doktrini, uzun müddet devam eden bir hikmetin ifadesi olup, muayyen bir zamandaki fikir ve ideolojilerle alâkalı değildir.

Milletlerarası Kızılhaç'ın (ve dolayısıyla Kızılay Müessesesinin) prensiplerini başlıca iki kısma ayırabiliriz :

- 1 — Temel Prensipler veya Esasa ait Prensipler,
- 2 — Organik Prensipler veya Müesseseye ait Prensipler.

§ 1. Temel Prensipler

Temel Prensiplerin ilk defa olarak ifade edilmesi 1920 senesinde Milletlerarası Kızılhaç Komitesi âzalarından Edmond Boissier'nin Milletlerarası Kızılhaç Mecmuasına yazdığı bir yazı ile olur. Bu yazıda şöyle deniliyordu. «Kızılhaç Bayrağı altında toplanan bütün cemiyetlerde şimdiye kadar kabul edilen prensip; hudut, ırk ve din farkı gözetilmeksizin, ıztırap çeken beşeriyet hizmetine hasredilmiş cihanşümül iyiliktir. İyilik yapmak ve cihanşümüllük, istiklâl ve taraf tutmazlık Kızılhaç'ın mümeyyiz ve temel vasıflarıdır». Bu yazısı ile müellif, evvelden beri tatbik edilen prensipleri ortaya çıkarmak, belirtmek istemiştir. Ertesi sene milletlerarası Kızılhaç Komitesi bu aynı prensipleri Statüsüne almıştır. Temel prensiplerin hülâsasını diyebileceğimiz Komitenin Statüsündeki hüküm şöyledir: «Kızılhaç Müessesesinin millî cemiyetlerin eşitliği, Kızılhaç'ın cihanşümüllüğü, dinî, ekonomik ve siyasî istiklâl ve taraf tutmazlık temel prensiplerini muhafaza etmek» Komitenin vazifelerindedir²⁶. Halen her Statü değişikçe bu prensipler aynen devam ettirilmiştir. Temel prensipler, Müesseseye esas karakterini veren onun mevcudiyet sebebini ifade eden prensiplerdir. Bunlar 7 tanedir.

26) Manuel de la Croix - Rouge, International, 1953, Statuts Comité International, md. 4.

- 1 — İnsaniyet,
- 2 — Eşitlik,
- 3 — Nisbet,
- 4 — Taraf tutmazlık,
- 5 — Bitaraflık,
- 6 — Müstakillik,
- 7 — Evrensellik.

Müessesenin esas temeli ve muharrik elemanı insaniyet prensibidir. Diğer prensipler bundan doğarlar ve bu prensibin gerçekleşmesine hizmet ederler. İnsaniyet prensibinden sonra gelen müsavat ve nisbet prensipleri Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın icraî kaideleridir. Taraf tutmazlık, bitaraflık ve müstakillik prensipleri Müessesenin herkesin itimadını haiz olmak için arzettiği garantilerdir. Cihanşü-mullük prensibi ise, insaniyet ve müsavat kaidelerinden doğan pratik ve ideal bir şarttır.

Şimdi de prensipleri teker teker izah etmeden evvel, Kızılhaç ve dolayısıyla Kızılay Müessesesi prensiplerinin hangi Sözleşme veya kararlarla kabul edilmiş olduklarını inceleyelim.

1949 tarihli Birinci Cenevre Sözleşmesinin 44 üncü maddesi ile Dördüncü Sözleşmenin 63 üncü maddesi, Kızılhaç Prensiplerinin Kızılhaç Konferansınca tesbit edildiğini kabul etmektedirler. Binaenaleyh Konferans kararıyla beyan edilen prensiplere uygun hareket etmek icap etmektedir.

İlk temel prensip olan insaniyet prensibi, her dört Cenevre Sözleşmesinin 3 üncü maddesinde kabul edilmiş bulunmaktadır. «Muhasemata doğrudan doğruya iştirak etmiyen kimseler, silâhlarını terkedenler ve hastalık, yaralılık, mevkufluk veya her hangi bir sebeple muharebe dışı kalanlar, ırk, renk, din ve akide, cinsiyet, doğum ve servet ve buna benzer her hangi bir kıstasa dayanan ve aleyhte görülen hiç bir tefrik yapılmadan insanî surette muamele göreceklerrdir»²⁷.

Nisbet prensibi 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesinin 12 nci maddesinde, bedelsizlik prensibi yine 1 inci Sözleşmenin 44 üncü mad-

27) 1949 tarihli Birinci Cenevre Sözleşmesi, md. 3, b. 1.

desinin 6 ncı fıkrasında, yardım prensibi ise, 1 inci Sözleşmenin 26 ncı maddesinde mevzuu bahis edilmişlerdir.

Fakat prensiplerden bazıları ise, Birlik Statüsünde, diğer bazıları da milletlerarası Kızılhaç Komitesi Statüsü ile millî Cemiyetlerin tanınma şartlarında ve Kızılhaç Konferansı kararlarında beyan edilmiş bulunmaktadırlar. Bunlardan cihanşümullük, muhtariyet, millî cemiyetlerin eşitliği ve taraf tutmazlık prensipleri, Komite Statüsünün 4 üncü maddesinde zikredilmişlerdir. Şimdi temel prensipleri teker teker bahis mevzuu ederek mânalarını inceleyelim.

I — İnsaniyet Prensibi :

İnsaniyet prensibi Kızılhaç'da ve Kızılay'da başlıca yeri işgal eder ve bütün diğer prensipler buna tâbidirler. Müessesenin temelini teşkil eden bu prensip onun idealini, mevcudiyet sebeplerini ve gayesini de tâyin eder. Bu mefhuma nasıl bir muhteva vermemiz lâzımdır. Littré Lûgatına göre insaniyet, insanlara karşı faal hayırhahlık duygusudur. Sübjektif olarak bunun muhtelif unsurları mevcuttur: İyilik, acıma, yumuşaklık, cömertlik, sabır ve merhamet. İnsaniyet prensibini şu şekilde izah edebiliriz: Kızılhaç ve Kızılay beşerî ızdıraplara ve ölüme karşı savaşmaktadır. Onun istediği, insanın her hal ve vaziyette insanî şekilde muamele görmesidir. Kızılay'ın ızdıraplara karşı mücadele ettiği çok söylenmişse de, onun ölüme karşı mücadelesinden pek bahsedilmemiştir. Halbuki bu husus faaliyetlerinin mühim bir kolunu teşkil etmektedir. Kızılhaç ve Kızılay'ın başlıca yüksek gayesi, hayatları kurtarmaktır. Fakat ölüm, gayri kabili içtinap olduğundan şimdilik bahis mevzuu olan gelişini geciktirmektedir. İnsan hayatının ortalamanın Romalılarda 20 yaş, XIX eu asırda 40 yaş, 1900 de 45 yaş, 1930 da 57 yaş, 1953 de ise, 65 yaş olduğu söylenmektedir.

Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın insaniyet prensibini şöyle de ifade edebiliriz: «Acı çeken her insan hürmet ve yardım görmelidir». Menşinde, Kızılhaç ve Cenevre Sözleşmeleri bu prensiplerin tatbikini sadece yaralı askerlere tahsis etmiş bulunuyorlardı. Fakat eskiden beri mevcut olan bu insaniyet prensibi bilâhare çok genişlemiştir. Bu prensibin kaynağı, sosyal ahlâk olarak kabul edilen ve insan kalbinde doğuştan mevcut olan şefkat (merhamet) duygusundan ibarettir. Fakat insaniyet prensibinin tatbiki her zaman kolay olmamaktadır. Çünkü insan tabiatı kusursuz değildir. Dolayısıyla in-

saniyet prensibinin bir çok düşmanları vardır. Bunlardan birincisi hodgâmlık (bencillik). Bu bazen lâkaydilik halini alır ki, bunun da zamanla insanlar için ne kadar zararlı olduğu görülmüştür. Kızılhaç'ın diğer düşmanları, bilmiyerek anlamadan zarar verenlerle, muhayyile kudretinden mahrum olanlar olup bu sonuncular acı çekenlerin yerine kendini koyamıyanlar, onların acısını hissedemiyenlerdir.

İnsaniyet prensibi, Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın gerek harp zamanlarındaki gerekse sulh zamanlarındaki faaliyetlerine önder olur. İnsaniyet prensibi Kızılhaç'ın bütün faaliyetlerine şâmil olmakla beraber, hattâ ondan daha geniştir. Gerçi Kızılhaç hemen her nevi acılara karşı savaşmaktadır. Fakat onun dindirmeye çalıştığı acılar, insanın karşısında aciz kaldığı acılardır. Yoksa insanın kendi gayreti ile yenebileceği veya kendi düştüğü veyahut âmme kudreti ile ve zor kullanılarak ortadan kaldırılacak âfetlere karşı savaşmaz. Bunlara misal: Esaret, bir sınıfın baskısı, fakirlik, cehalet (tahsil noksanı) mücrimlik, sosyal kusur ve düşkünlüklerdir. Kızılhaç ve Kızılay bunlara karşı savaşmamaktadır.

İnsaniyet prensibine göre, evvelâ insanın hayatına, manevî ve fizikî bütünlüğüne, kalp rahatlığına hürmet etmek ona fena muamele etmemek, hiç bir şekilde zarar vermemek lâzımdır. Bu içtibatı gereken şartlardan başka, bir de yapılması icap edenler vardır. İnsanı himaye etmek, ona yardım etmek, sıhhî bakımı ve onun insan olma sıfatını tanıma, müsbet şartlardır.

1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin her dördünde de mevcut bir kaide gereğince «muhasemata doğrudan doğruya iştirak etmiyen kimseler, silâhlarını terk edenler ve hastalık, yaralılık, mevkufluk veya her hangi bir sebeple muharebe dışı kalanlar insanî şekilde muamele göreceklere»²⁸.

II — Eşitlik Prensibi :

Eşitlik prensibinden anlamamız icap eden mâna Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın herkese hiç bir tefrik yapmaksızın ve eşit surette yardım etmeğe hazır olmasıdır. Fakat eşitlik prensibi doktrinde bu ismi taşımamakta, taraf tutmazlıkla ifade edilmektedir ki, bu tâbir eşitliği ifadeye kâfi gelmemektedir. Doktrinde bir de millî Cemi-

28) 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin her dördünde mevcut md. 3, b. 1.

yetlerin eşitliğinden bahsedilmektedir. Halbuki, millî cemiyetlerin eşitliği prensibi, müessesenin organik (uzvî) prensiplerinden biridir. Milletlerarası Kızılhaç Komitesi Statüsünde ifade edilen temel prensiplerden biri olan taraf tutmazlık prensibinden iki nevi kaide neşet etmektedir. Bunlardan biri eşitlik diğeri ise nisbettir. Çünkü taraf tutmazlık prensibi bu iki nevi kaidenin mevcudiyetini farzeder. Hakikatte insanlar, aralarında müsavî değildirler. Fakat medenî milletler sırf insan olmak dolayısıyla bütün insanların aynı kıymeti haiz olduklarında müttefiklerdir. Bizim tetkik ettiğimiz insanların eşitliği değil, insanlara yapılacak muamelenin eşitliğidir.

İnsanların emeli, kaderin reddettiği tabiî müsavatın ademi mevcudiyetine karşı, şanslarının ve bahtlarının eşitleştirilmesidir. Bunun neticesi olaraktır ki, vatandaşlar kanun önünde müsavidirler ve aynı siyasî haklara sahiptirler. Birleşmiş Milletler Şartı ve cihanşümul İnsan Hakları Beyannamesi de ayırd edici tedbirler alınmasını men etmiştir.

İnsanların ıztıraplar karşısındaki eşitliği ehemmiyetle göze çarpmaktadır. İztıraba bütün insanlar maruz ve hassas olup dindirilmesini görmek, eşit hakkına sahiptirler. Binaenaleyh Kızılhaç ve Kızılay bütün insanlara karşı eşit olarak hizmette bulunur. Eşitlik prensibi, fertler arasında her türlü objektif tefriki yasak etmektedir. Acı eşit olduğu zaman, yardım da eşit olacak fakat acı eşit olmadığı zaman yardım herkese acısı ve yardımın aceleliği nisbetinde olacaktır ki bu da nisbet prensibidir.

III — Nisbet Prensibi :

Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın yardım miktarı, beşerî ihtiyaçların ehemmiyetine, müstaceliyetine göre tevzi edilmelidir. İnsan, ıztırabı ölçüsünde yardım görmelidir. Nisbet prensibine göre herkese yapılacak yardım acısı nisbetinde olacak ve işin arzettiği acelelik sırası gözetilecektir. Kızılhaç'ın yapacağı yardımlarda nazara alacağı nisbet prensibi iki mefhumdan neş'et etmektedir. Bunlar evvelce gördüğümüz eşitlik ve insaniyet prensipleridir. Değişik şiddette ıztırab çeken insanların hepsine aynı derecede yardım etmek ve ıztırabı âcil bir müdahaleyi icap ettirenlere hiç bir rüçhan hakkı tanımayarak insaniyete aykırı olurdu. İnsaniyet prensibinden sonra gelen eşitlik prensibi de aynı acıyı çekenlere aynı yardımın yapılmasını âmirdir.

Nisbet prensibinin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde nazara alındığını müşahede ediyoruz. Bu Sözleşmelerde, «müsait olmayan karakterli» ayırd etmeler men edilmiştir. Bu hükmün mefhumu muhalifinden, müsait karakterli ayırd etmelerin mevcut olduğu neticesini çıkarabiliriz. İztırapların şiddeti, tehlikesi ve himaye edilen şahsın tabiaten zayıflığı, ayırmaya mevzu teşkil edebilmektedir. Filhakika bu hususların 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri tarafından nazara alındıklarını ve muhtelif maddelerle belirttiklerini görüyoruz. Meselâ, Birinci Sözleşmenin 12 nci maddesinde tedavi sırasında ancak tıbbî zaruret sebebiyle sıra hususunda tercih yapılabileceği ve yine aynı maddede kadınların, cinsiyetlerinin gerektirdiği bütün hususî ihtimamlarla muamele görecekları bildirilmekte, Dördüncü Sözleşmenin 14 üncü ve 24 üncü maddelerinde ise, yaşlı kimsele rin, 15 yaşından küçük çocukların, gebe kadınların ve 7 yaşından küçük çocukların ve annelerinin himayesine dair tedbirler vaz'edilmektedir. Şunu da belirtmemiz lâzımdır ki, Kızılhaç'ın adaleti insanlar hakkında hüküm vermek değil, tefrik edici muamelelerden sakınarak insanlara ihtiyaçları nisbetinde yardım etmekten ibarettir.

IV — Taraf Tutmazlık Prensibi :

Kızılay ve Kızılhaç Müesseselerinin mühim bir esasını teşkil eden taraf tutmazlık prensibine göre, Kızılhaç her hangi bir kimse nin lehine veya aleyhine olarak hareket etmemek mecburiyetindedir. Yani Müessese hattı hareketini ne kimseye karşı teveccühü olduğundan ve ne de o kimseye karşı iyi duygular beslemediğine göre ayarlamıyacak demektir. Bu mânayı, prensibin mefhumu muhalifinden çıkarıyoruz. Şöyle ki, taraf tutmak demek bir şahsî teveccüh veya husumet neticesinde bir tarafı tercih etmek demektir. Binaenaleyh taraf tutmazlık, böyle bir şahsî teveccüh veya husumet neticesi olmaksızın hareket etmek ve meselâ bir tarafa yardım etmek olacaktır. Çünkü taraf tutmazlık prensibinde esas, hiç bir tarafı tutmamak değildir. Kızılhaç Müessesesi aktif olduğundan daima bir tarafa yardım etmek zorundadır. Fakat bu yardımı yaparken o tarafa olan teveccühü veya o tarafa karşı iyi duygular besleyip beslemediğinden dolayı değil, ancak insaniyet ve müsavatla nisbet prensiplerini tatbik neticesinde hareket etmiş olacaktır. Burada ifa edilmesi gereken yardımın ehemmiyeti ve acelelik derecesi nazara alınacaktır.

Taraf tutmazlık prensibi 5 vasıf ihtiva etmektedir.

1 — Taraf tutmazlık prensibinin birinci vasfı, onun şahsî bir vasıf, ruhî bir vaziyet olmasıdır. Yani taraf tutmazlık keyfiyeti şahsî vasıf, ruhî bir vaziyetten ibarettir. Ancak insana veya şahsiyete sahip bir müesseseye izafe edilebilir.

2 — Taraf tutmazlık iki veya daha ziyade şahıs veya iki hareket arasında bir tercihi de ifade eder. Bu husus Kızılhaç ve Kızılay, yardımı tevzi edeceği zaman bahis mevzuu olur.

3 — Taraf tutmazlık mefhumu, failin kâfi derecede bir istiklâlâle sahip olduğunu da farzeder. Bu istiklâl iki türlüdür. Herkese karşı ve kendisine karşı. Birincisi muhtariyettir. İkincisi ise sübjektif iç istiklâldir ki buna sahip olmak daha zordur. Bunun düşmanları sübjektif tazyikler, ihtiras ve psişik komplekslerdir. Bunları yok etmeğe çalışmak lâzımdır.

4 — Taraf tutmazlığın bir vasfı da objektif şekilde hareket etmektir. Yani şahsî âmillerin tesiri altında kalmaksızın vakıalara dayanarak karar vermektir.

5 — Taraf tutmazlık evvelce konulmuş ve muteberiyeti tanınmış olan umumî prensiplerin tatbikinde tezahür eder. Binaenaleyh taraf tutmazlık bir ideale hürmette de mündemiç bulunmaktadır.

V — Bitaraflık Prensibi :

Bitaraflık menfî bir mefhumdur. Bir ihtilâf dışında kalmayı ve taraflardan hiç biri ley veya aleyhinde beyanda bulunmamayı icabettirir. Devletler Hukukunda bitaraflık, muhasımlık vaziyetinin aksidir. Devletlerin bitaraflığı statüsü La Haye Sözleşmeleri tarafından nizamlanmış bulunmaktadır. Bitaraflık prensibi, Kızılhaç'ın muhasım kuvvetler muvacehesinde vaziyetini tâyine yarar. Yoksa, bitaraflık prensibi, hiç bir zaman Kızılhaç'ın acı çeken insanlar karşısındaki vaziyetine esas olamaz. Kızılhaç ve Kızılay bilfiil yardımlarda bulunmakta olup bunu duyulan ihtiyaç nisbetinde yapmaktadırlar.

Kızılhaç Doktrinde bitaraflık prensibinin beş değişik mânası olduğunu görüyoruz ²⁹.

29) *Pictet (J. S.)* : Les Principes de la Croix - Rouge, 1955, s. 5 ve müt., s. 60 ve müt.

Birinci mânaya göre, bitaraflık, Kızılhaç'ın askerî sahada her zaman takip etmesi gereken hattı hareketini tâyin etmektedir. Kızılhaç personeli, düşman tarafından bitaraf sayıldığından o şekilde hareket etmek mecburiyetindedir. Sözleşme gereğince bu personel düşmana zarar verebilecek hareketlerde bulunmaktan kaçınmalıdır. Meselâ, bir hastanede bir cephane deposu tesis etmemesi lâzımdır.

İkinci mânada bitaraflık Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın ahlâkî, dinî, felsefî ve siyasî doktrinler karşısındaki hattı hareketini gösterir. Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın bu doktrinlerin tesiri altında kalmaması, hepsine lâkayt bir halde bulunması yani onlara karşı bitaraf olması lâzımdır.

Üçüncü mânada bitaraflık, Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin Devletler muvacehesindeki vaziyetini tesbit eder. Milletlerarası Kızılhaç Komitesi faaliyetlerinde bütün Devletlere eşit muamele yapmalıdır. Komite, Devletlerin siyasetleri ve meşruiyetleri hakkında hiç bir mütalâa beyan etmez. Çünkü Kızılhaç teşkilâtının esas vazifesi insanlara yardım etmek ise de bu yardımın yapılabilmesi için o insanların tebası buldukları Devletten müsaade almak icap etmektedir. Bunun için de o Devletin, Kızılhaç teşkilâtının bitaraf olduğuna inanması şarttır.

Bitaraflık prensibinin dördüncü mânası, bu prensibin memleketi muhasemata iştirak etmemiş olan millî Cemiyetlerle, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi âzalarının bitaraf olan milliyetlerini ifade etmektedir. Bu sayededir ki Komite harp zamanındaki faaliyetlerini ifa edebilmektedir. Bazı hallerde de bitaraf kalmış olan memleketlerin millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri, harp zamanında Komite'nin faaliyetlerine müşabih bir mutavassıt rolünü ifa edebilirler.

Bitaraflık prensibine verilen mânalardan beşincisine göre, Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın mutlak bir bitaraflığı vardır ve bunun sayesinde Kızılhaç Müessesesi âzaları millî vakıalar haricinde kalırlar, yani bunların bitaraf olmaları icabeder. Bugün için bu beşinci mânanın harpte kabulü zordur. Çünkü düşman Devletler, düşman Millî Kızılhaç Cemiyetlerine mensup kimselerin gelip gitmelerine izin vermemektedirler.

Bitaraflık prensibine verilen bu beş mânadan ancak birinci ile ikinciye bazı müellifler Kızılhaç Müessesesinin temel prensibi olarak kabul etmektedirler. Binaenaleyh onlarca Kızılhaç askerî saha-

da bitaraf olacak ve dinî, felsefî, ahlâkî ve siyasî doktrinler muvacehesinde de bitaraflılığını titizlikle muhafaza edecektir. Bu, Kızılhaç'ın bitaraflık temel prensibidir denilmektedir³⁰.

VI — Müstakil Olma Prensibi :

Bu prensip gereğince Kızılhaç, bütün tesirlerden âzade ve iktidarlar muvacehesinde müstakil olmalıdır. İstiklâl dinî, siyasî ve iktisadî bakımlardan mevzuu bahis olmaktadır. İstiklâl prensibinin en ehemmiyete şayan bulunduğu yer millî ve milletlerarası siyaset sahasıdır. Kızılhaç Müesseselerinin istiklâllerini muhafaza edebilmesi için bütün siyasî cereyanlara karşı kapalı kalmaları lâzımdır. Ayrıca Kızılhaç ve Kızılay Müesseseleri iktisadî ve içtimaî baskıları da kendilerinden uzaklaştırmasını bilmelidirler. Bu Müesseseler her ne kadar hibe edilen paralarla mevcudiyetlerini idame ettiriyorlarsa da istiklâllerini selbedecek neticeler doğuracağını hissettikleri hibe paraları reddetmelidirler. Çünkü Kızılhaç'ta ve Kızılay'da parayı veren emreder sözü carî olamaz.

Aynı sebeplerden dolayıdır ki Kızılhaç, Kızılhaç prensiplerine riayet etmeyen bir müessese ile birleşemez. Eğer diğer milletlerarası teşkilâtlarla sıkı münasebetler kuruyorsa bunun sebebi bu teşkilâtların Kızılhaç prensiplerine hürmet etmelerindedir.

VII — Evrensellik Prensibi :

Bu prensip sadece Milletlerarası Kızılhaç Müessesesine ait olacaktır. Çünkü Evrensellik prensibinin ifade ettiği mâna, Milletlerarası Kızılhaç faaliyetlerinin bütün memleketlerdeki bütün insanlara şâmil olmasıdır. Bu mefhumda iki kısım mevcuttur. Herkese şâmil olma ve her yere uzanabilmek.

Kızılhaç'ın ideali kendisinden yardım isteyen herkese bunu esirgemediği yerinde ve zamanında vermektir. Cihanşümüllüğe erişebilmek için Milletlerarası Kızılhaç teşkilâtı iki şekilde hareket edebilecekti; Federalizm ve Birlik. Milletlerarası Kızılhaç federalizm şeklindeki yolu tercih etmiştir. Çünkü birlik temin etmek çok daha

30) *Pictet (J. S.) : Les Principes de la Croix - Rouge, s. 58 ve müt.; Pictet (J. S.) : Les Principes de la Croix - Rouge, Revue International de la Croix - Rouge, Août 1955 - Novembre 1955, s. 695.*

zordur. İlk 1863 Kızılhaç Konferansında verilen karar gereğince «her memlekette bir Komite mevcuttur ve bu Komite kendi kendine en faydalı ve en uygun şekilde teşkilâtlanır» hükmü vardır ki bu hüküm cihanşümüllüğü temin etmiştir. Kızılhaç organları arasında birbirlerine karşı muhtariyet esası kabul edilmektedir. Milletlerarası Kızılhaç Müessesesi 1928 de teşkilâtlanmış ve meydana getirilen Statüsünde yine sembolik bir birliğin hâkim olduğunu, hakikatte âzaların muhtariyete sahip bulduklarını görüyoruz. Cihanşümüllük prensibinin dayanak noktalarından biri «mütekabiliyet» tir. Yani karşı taraftan bir fayda elde etmek ümidi veya vakıası. Bu bilhassa harp zamanında esirler hususunda kendini göstermektedir. Fakat tekabül prensibi Kızılhaç'a ait bir prensip olamaz. Çünkü, sırf mütekabiliyet dolayısıyla insanî prensiplerin tatbiki insanlığa yakışmaz. Bir taraf, esirlere insanî muamelede bulunmuyor diye diğer tarafın da gayrı insanî muamelede bulunması asla tecviz edilemez³¹.

§ 2. Organik Prensipler

Organik Prensipler, doğrudan doğruya müessesenin bünyesi ile alâkalıdırlar. Aynı zamanda bu organik prensiplerin, temel prensiplerin tatbik kaideleri olduğunu da görüyoruz. Fakat bazı hallerde temel prensiplerle organik prensipleri birbirinden ayıran şey bünyevî bir derece farkından ibaret olduğu için, bu prensiplerin arasını katî hudutlarla ayırmak doğru değildir. Meselâ Uzvî Prensipler meyanına taraf tutmazlık prensibi de ithal edilebilirdi. Temel Prensiplerin 1921 senesinde beyan edilmelerine mukabil, Uzvî Prensipler 1863 Konferansından beri ifade edilmekte idiler. Organik Prensiplerin sistematik bir surette 1887 tarihli Millî Cemiyetlerin Tanınma Şartları metninde beyan edildiklerini görüyoruz. 1946 da kabul edilen Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin temel prensipler hakkındaki beyannamesinde de organik prensiplerin mevzubahis edildiklerini müşahede ediyoruz.

Organik Prensipler Temel Prensipler gibi mutlak bir karakteri haiz değildirler. Binaenaleyh bazı hallerde onları tatbik ederken yumuşak davranmak icabetmektedir. Burada kıstas, daima yardım edileceklerin menfaatini öne almak olacaktır.

31) *Pictet (J. S.) : Les Principes de la Croix - Rouge, s. 79 ve müt.*

Kızılhaçın ve Kızılayın organik prensipleri on tanedir :

- 1 — Menfaat gütmemek,
- 2 — Bedelsizlik,
- 3 — İhtiyarîlik,
- 4 — Yardım,
- 5 — Muhtariyet,
- 6 — Çokluk,
- 7 — Millî Cemiyetlerin eşitliği,
- 8 — Birlik,
- 9 — Dayanışma,
- 10 — İleriyi görme.

I — Menfaat gütmemek Prensibi :

Kızılhaç ve Kızılay, faaliyetlerinde bir menfaat gayesi gözetmemektedirler. Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın gayesi insanlara yardım olup daima beşerî menfaati gözönünde tutmaktadırlar. Elde edilmek istenilen gaye en büyük kitleye, en büyük yardımı sağlayabilmektir. Fakat pratikte daima yardım yapılacakların en acil ihtiyacı kararın verilmesinde âmil olmaktadır. Çünkü Kızılhaç, ilerde çok hayat kurtarırım ümidiyle bugünkü bir hayatı feda edemez. Kızılhaç'ın esas faaliyetinin beşerî acıları dindirmek olduğunu biliyoruz, bunun yanındaki diğer faaliyetleri ise ikinci derecede olmakta ve hiç bir zaman faaliyetlerinde kazanç gayesi gütmemektedir. Bununla beraber Kızılhaç ve Kızılay, malî idaresini ve masraflarını gayet iktisadî bir şekilde tanzim etmek zorundadır. Ancak o sayededir ki tesirli bir şekilde faaliyetlerini devam ettirebilirler. Binaenaleyh menfaat gütmemek prensibi Kızılhaç'ın ilk temel prensibi olan İnsaniyet Prensibinden neş'et etmektedir ve Kızılhaç'ın ve Kızılay'ın faaliyetlerinde menfaat gayesi gütmemeleri İnsaniyet Prensibinin bir neticesidir. Burada menfaat kelimesinden kastedilen sadece para bakımından menfaat olmayıp, bu kelimeye maddî ve manevî her nev'î fayda dahil bulunmaktadır.

II — Bedelsizlik Prensibi :

Bu Prensip Kızılhaç ve Kızılay'ın hizmet ve yardımlarını bedel mukabili arzetmediğini ifade eder. Filhakika Kızılhaç yardıma muh-

taç olanlara derhal koşmakta ve yardımlarını yapmaktadır. Eğer bu yardımları bir bedel mukabili yapmış olsa idi o zaman herkese yardım ediyor sayılmıyacaktı. Çünkü parası olmayanlara yardımı da esirgiyecekti. Bu takdirde de Cihanşümullük ve eşitlik prensiplerine aykırı hareket etmiş olacaktı. Binaenaleyh yardımın herkese şâmil olabilmesi için bedelsiz olması şarttır. Bedelsizlik Prensibi doğrudan doğruya Kızılhaç ve Kızılay Müesseselerinin ruhundan doğmaktadır. Mevcudiyeti öylesine kuvvetli ve sarihtir ki resmî doktrininde beyanına lüzum dahi hissedilmemiştir. Çünkü Kızılhaç ve Kızılay felâketlere uğramış ve kendi imkânları ile bu vaziyeti düzeltemiyen insanlara yardım ettiği gibi, harp zamanında da memleketinden ayrı düşmüş esirlerle yaralılara bakmakta, mültecilere de yeni bir hayat kurmaları için yardım etmektedir. Binaenaleyh bu gibi kimselerden para isteyemeyeceği tabiidir. Hattâ sulh zamanında dahi Kızılay bazen son çare olmaktadır. Ancak eğer bazı kimseler gördükleri sıhhî bakım karşılığında para vermek isterlerse Kızılay - Kızılhaç bunu kabul edecektir. Böylece verilen bu paralarla diğerlerine bedelsiz bakılabilecektir. Yalnız para vermenin ihtiyarî olması şarttır ve o takdirde bedelsizlik prensibine de aykırılık teşkil etmez. Kızılhaç ve Kızılay'ın geliri, hibeler, aidat, âmmeden toplanan paralar ve Devlet tahsisatından meydana gelmektedir.

Kızılhaç'ın beyaz zemin üzerine kırmızı haç'tan ibaret olan alâmeti farikası ile Kızılay alâmeti farikası, bedelsiz yardımın bir sembolü olmalıdır. Bu husus gerek 1929 gerekse 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde açıkça bildirilmektedir. 1949 tarihli Birinci Cenevre Sözleşmesinin 44 üncü maddesinin 6 ncı fıkrasına göre, «Sözleşme alâmeti farikası, sulh zamanında, millî mevzuata uygun olarak ve Kızılhaç (Kızılay, Kızılgüneş ve Aslan) Millî Cemiyetlerinden birinin sarıh müsaadesiyle, hasta nakliye arabası olarak kullanılan vasıtalarla, sırf hasta ve yaralıların bedelsiz olarak bakımına tahsis edilmiş olan imdat mahallerinin yerlerini işaret etmek için, istisnâ olarak kullanılabilir»³². Bu hükümle, Sözleşme alâmeti farikasının itibarı ve halk gözünde ihtiva ettiği yüksek ahlâkî prensipler muhafaza edilmektedir.

32) 30 Ocak 1953 tarih ve 8322 sayılı Resmî Gazetede neşredilen, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin onanması hakkındaki kararda; Birinci Cenevre Sözleşmesinin 44 üncü maddesinin 6 ncı fıkrasında, maddenin asıl metninde mevcut olan «bedelsiz olarak» tâbirinin bizim metne konulmamış bulunduğu hususunu müşahede ettik.

III — İhtiyarilik Prensibi :

Kızılhaç ve Kızılay bir ihtiyarî yardım müessesesidir. Esasen başlangıçtan beri Kızılhaç ihtiyarilik esası üzerine kurulmuş bulunmaktadır. Henry Dunant'ın istediği gönüllü hemşirelerdi. Müessesenin başlangıcından beri müşahede edilen bu prensip 1863 Konferansında dahi nazara alınmış ve Kızılhaç'ın gayeleri meyanına, gönüllü hemşireler teşkilâtı kurulması ve bunların harp meydanlarına gönderilmesi hususu da ithal olunmuştur. İhtiyarilik Prensibi bazı başka metinlerde de beyan edilmiştir. Meselâ yeni Kızılhaç Cemiyetlerinin tanınması şartlarında bu Cemiyetlerin «İhtiyarî Yardım Cemiyeti» olması şartı vardır. 1906 senesinden itibaren Cenevre Sözleşmelerinde «İhtiyarî Yardım Cemiyetleri» personeline ait hükümlerin vaz'edilmiş bulunduğunu görüyoruz³³.

İhtiyarilik Prensibinin ifade ettiği mâna fertlerin Kızılhaç ve Kızılay'a zorla değil, fakat serbestçe verilmiş bir iltihak kararı üzerine hizmet etmeleridir. Bu iltihak bazen bir taahhütname şeklinde olabilir. Bu takdirde de gene taahhüt serbest irade ve istekle yani ihtiyarî olarak yapılmıştır. Binaenaleyh sonradan bazı mükellefiyetleri yerine getirmeğe mecbur olmak, İhtiyarilik Prensibine aykırı değildir.

İhtiyarilik Prensibi Müesseseye bir çok faydalar sağlamaktadır. Evvelâ Kızılay'a hizmet edenlerin büyük bir kısmı bu hizmetlerini gönüllü olarak arz etmekte ve fahrî olarak çalışmaktadırlar. Binaenaleyh bu bakımdan Kızılay onlara verilecek büyük bir miktar parayı tasarruf etmiş olur. Saniyen yine bu İhtiyarilik Prensibi sayesinde ki, Müessesenin istiklâli ve itibarı pek çok kuvvetlendirilmiş bulunmaktadır. Fakat Kızılhaç ve Kızılay personelinin tamamının fahrî olarak çalışmasının bazı mahzurları olabilir. Meselâ bu takdirde asıl ehliyetli kimseleri celbetmek mümkün olmayabilir. Herkes hizmetlerini fahrî olarak arzedemediği gibi, hizmetlerini fahrî olarak arzedendenler de daima asıl aranan şahıslar olmayabilir. Binaenaleyh Kızılhaç Müessesesinin daimî personelinin bir kısmının ücretli memurlardan ibaret olması zarureti vardır. Fakat Merkez Komitesi Âzalarının fahrî olarak çalışan kimselerden ibaret olması ter-

33) Bu Sözleşmelerin 26 ncı maddesinde gönüllü yardım cemiyetleri personeli, Ordu Sıhhiye Hizmeti personeline müşabih tutulmuştur.

cih edilmektedir. Para yardımları fahrî olarak çalışan kimseler tarafından talep edildiği takdirde tesirli olabilmekte ve dolayısıyla Müessesenin kuvveti de artmaktadır.

IV — Yardım Prensibi :

Kızılhaç, Âmme kudretine yardımcı bir Müessesedir. Acı çeken insanlara yardım vazifesi, içtimaî nizam esası olarak bu insanların tebaası buldukları Devlete ait bulunmaktadır. Çünkü iktidar, vazifeler doğurur ve böyle büyük işler başarabilmek için icabeden otoriteyi ve kaynakları ancak Devletler haizdirler. Kızılhaç ve Kızılay Millî Cemiyetlerinin başlıca vazifesi Ordu'nun sıhhiye hizmetine yardımcı olmaktır. Zaten bidayette meydana getiriliş sebepleri de sadece bu vazifenin ifası içindi. Kızılay Müessesesinin Yardım Prensibi, Müesseseyi teşkilâtlandıran bütün metinlerde zikredilmiş bulunmaktadır. Evvelâ Millî Cemiyetlerin, Kızılhaç Millî Cemiyetleri olarak tanınabilmesi şartlarından biri, bunların askerî sıhhiye hizmetine yardımcı olduklarının Hükûmetlerince tanınmış olmasıdır. Bu yardımcı karakterleri sayesinde ki Millî Cemiyetler pozitif Devletler Hukuku tarafından da tanınmışlar ve Kızılhaç ve Kızılay alâmeti farikasını kullanmağa mezun kılınmışlardır. Gerek 1929 tarihli Cenevre Sözleşmesinin 10 uncu maddesine gerekse 1949 tarihli Birinci Cenevre Sözleşmesinin 26 ncı maddesine göre, Millî Cemiyetlerin personeli, askerî sıhhiye personeline müşabih tutulmuş ve aynı himayeye mazhar kılınmıştır. Hattâ yine bu Sözleşmelere göre, Millî Cemiyetler sadece kendi memleketleri askerî hizmetine yardımcı olmakla kalmamakta, bitaraf bir memleketin Millî Cemiyeti Muhasım Devletin askerî sıhhiye hizmetine de yardım edebilmektedir.

Millî Cemiyetler başlangıçta sadece askerî sıhhiye hizmetine yardım için kurulmuşlarsa da sonraları sadece bu yardım nevî ile iştigal etmemişler, faaliyet sahalarını genişleterek, tabii âfetlerden zarar görenlere yardım ile, sıhhat şartlarının inkişafı hususlarına da teşmil etmişlerdir.

V — Muhtariyet Prensibi :

Kızılhaç ve Kızılay Müesseselerinin Âmme Kudreti muvacehesinde bir muhtariyete sahip olmaları lâzımdır. Kızılay ve Kızılhaç

Millî Cemiyetlerinin Muhtariyeti Prensibi 1863 Konferansından itibaren ifade edilmiş bulunmaktadır. Yeni Millî Kızılhaç Cemiyetlerinin tanınma şartlarından biri de «Milletlerarası Kızılhaç Konferansları tarafından kabul edilen Kızılhaç'ın temel prensiplerine uygun hareket edebilmek muhtariyetini haiz, bir Müessese karakterine sahip olmak» tir. Bu hükümden şu neticeyi çıkarabiliriz. Millî Cemiyetin haiz olması gereken muhtariyetin nisbeti şudur. Kızılhaç Prensiplerine uygun hareket edebilecek ölçüde muhtariyeti haiz olmak. Muhtariyet Prensibi bundan başka Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin Prensipleri arasında ve Kızılhaç Konferansları kararlarında da zikredilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1946 tarihli bir kararında, Millî Cemiyetlerin muhtar olma karakterine her zaman ve her ahvali şeraitte hürmet edilmesi temennisinde bulunmuştur.

Millî Cemiyetlerin muhtariyetlerini muhafaza etmeleri, Devlet gün geçtikçe nüfuzunu genişlettiği için güç olmaktadır. Millî Cemiyetlerin karşılaştıkları diğer bir güçlük de her Hükûmet rejimi değiştikçe, Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri personelinin değiştirilmesi olayıdır. Bir çok memlekette müşahede edebildiğimiz bu husus teessüfü muciptir. Çünkü bu şekilde hareket edildiği takdirde Müessese bitarafâne, süratli ve tesirli bir müdahaleyi hâdiseler icabettirdiği anda ifa edemeyecek duruma düşebilir. Kızılay ve Kızılhaç Cemiyetleri âzalarının, aynı zamanda Devlet faaliyetinde vazifeli olup olamayacakları hususunda gerek Milletlerarası Kızılhaç Konferansı kararlarında gerekse Nizamnamelerde bir sarahat yoktur. Mühim olan, Müessesenin, faaliyetinde Kızılhaç'ın temel prensiplerine uygun hareket etmesidir³⁴. Devlet umumiyetle Millî Cemiyetler üzerinde bir murakabe hakkını istimal etmekte olup ya Kızılay - Kızılhaç Statüleri hükûmetin muvafakatini gerektirmekte veya hükûmet Cemiyetin bazı idarî vazifelerine tâyin yapmakta veyahut Cemiyetin Merkez Komitesi Âzalarının bir kısmını vekiller teşkil etmektedir. Zaten Millî Cemiyetlerin Statü bakımından tamamıyla muhtar olmaları çok istisnaen görülebilir. Her Millî Cemiyetin muhtariyet derecesi değişiktir. Millî Cemiyetin muhtariyetinin garantisi, Cemiyete giriş usulü ve teşkilâtın demokratik oluşu keyfiyetidir. Arica malî kaynaklarının hiç olmazsa bir kısmının, gönüllü olarak yapılan ferdî bağışlardan ibaret olması da muhtariyetin bir garan-

34) *Pictet (J. S.)* : Op. cit., s. 96 ve müt.; s. 120 ve müt.

tisini teşkil eder. Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği Statüsünde Millî Cemiyetlere ancak, muhtariyetleri temin edilmiş bulunuyorsa Devlet tahsisatı kabul etmeleri hususu tavsiye olunmaktadır.

VI — Çokluk Prensibi :

Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyetlerinin memleketin bütün vatandaşlarına açık olması ve demokratik bir temele sahip bulunması hususu Çokluk Prensibi'ni ifade etmektedir. Çokluk Prensibi üç husus ihtiva etmektedir. Birincisi tefrik gözetmeksizin Cemiyete kabul edilme, ikincisi çokluk yani geniş topluluk, üçüncüsü de demokratik teşkilâttir. Vatandaşların ırk, cins, sınıf, din ve siyasî kanaat tefrikine tâbi tutulmaksızın Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetlerine kabulü prensibi, yeni Millî Cemiyetlerin ilk tanınma şartları meyanında zikredilmiş bulunuyordu. Keza vatandaşların tefrik edilmeksizin Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetlerine kabulü prensibinin Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin Prensipleri arasında da ifade edildiğini müşahede etmekteyiz. Çokluk yani geniş bir topluluk mânasından kastettiğimiz, Kızılay'ın her istekliyi kabul ederek âza miktarını arttırması ve Cemiyette memleketteki muhtelif kanaatlerin nisbî bir temsilini gerçekleştirmeğe çalışması hususudur. Her Millî Cemiyetin demokratik prensiplerle teşkilâtlandırılmış olması icabettiği de yine Birlik tarafından beyan edilmiş bulunmaktadır. Burada esas olan, Cemiyetin demokratik şekilde teşkilâtlandırılmış olması yani âzalarının iradesinin tezahür edebilmesi, Genel Kurul'un bazı selâhiyetleri haiz olması, bilhassa Gençlik Kurulunun İdare Meclisi Âzalarını seçebilmesi meselesidir.

Millî Cemiyetlerin birbirine eşit olduğu prensibini kabul etmiş olan Milletlerarası Kızılhaç ve Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği, bu sebepten dolaydır ki demokratik bir bünyeye sahiptirler diyebiliyoruz ³⁵.

VII — Millî Cemiyetlerin Eşitliği Prensibi :

Bu Prensibin ifade ettiği mâna, Millî Cemiyetlerin Milletlerarası sahada eşit haklara sahip olmalarıdır. Millî Cemiyetlerin haiz oldukları ehemmiyet derecesi memleketlere göre çok değişiktir. Kimi

35) *Pictet (J. S.) : Les Principes de la Croix - Rouge, Revue International de la Croix - Rouge, Mai 1956, s. 268 ve müt.*

zengin kimi fakir, kiminin âzası çok kiminin ise âzası az, bazıları ise muayyen hizmetleri ifa etmemektedirler. Binaenaleyh Millî Cemiyetler maddî bakımdan birbirlerine eşit değillerse de, menşelerinden itibaren Milletlerarası sahada eşit haklara sahip oldukları keyfiyeti kabul edilmiş bulunmaktadır. Milletlerarası Kızılhaç Komitesi 1921 senesinde temel prensipleri beyan ederken Millî Cemiyetlerin Eşitliği Prensibini de zikretmiş ve bilâhare bu Prensip bugüne kadar devam ettirilmiştir. Binaenaleyh bu prensip tamamen organiktir. Bu prensibin 1921 senesinde sarahaten beyan edilmesi lüzumunun hissedilmesine sebep, 1919 da kurulan Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin bidayette eşitlik prensibi üzerine kurulmuş olarak 5 büyük Devlete ait Millî Cemiyetlere diğerlerinden fazla haklar tanınması hususu idi. Hemen akabinde bu usulün iyi olmadığı anlaşılmiş ve eşitlik prensibine dönülmüştür. Yalnız bu eski usulden bir âdet kalmıştır ki bu da büyük Devletlere ait olan Millî Cemiyetlerin hemen daima Birliğin İcra Komitesine seçilmeleri keyfiyetidir.

VIII — Birlik Prensibi :

Birlik Prensibinin kastedtiği mâna, her memlekette ancak bir tek Kızılay veya Kızılhaç Cemiyetinin ve başında da bir tek merkez organının bulunabileceği ve Cemiyetin faaliyet sahasını bütün memlekete teşmil etmesi icabettiğinden ibarettir. Birlik Prensibi evvelâ Hukukçu Gustave Moynier tarafından beyan edilmiş bilâhare de Millî Cemiyetlerin tanınma şartlarından biri olarak ilân edilmiştir. Birlik Prensibinin kabulünü icabettiren muhtelif sebepler vardır. Evvelâ tek Cemiyet tarafından yani bir merkezden idare, tek Generalin askerî idaresine benzediğinden ahengi temin etmeğe yarar. Saniyen Kızılhaç'ın faaliyetleri birbirine benzediklerinden bir merkez tarafından idare edilmeleri iyi olur. Salisen bir Kızılay - Kızılhaç Cemiyeti, Milletlerarası Kızılhaç camiasında ve dış münasebetlerde ancak bir tek organ tarafından temsil edilebilir. Muhtelif memleketlerin bu Birlik Prensibine verdikleri ehemmiyet değişiktir. Mese lâ Fransada 1940 senesine kadar tek merkez tarafından idare edilmekle beraber 3 ayrı Cemiyetin mevcut olduğunu müşahede ediyoruz. Bunlar bilâhare 1940 senesinde birleşmişlerdir³⁶. Federal Dev-

36) *Pictet (J. S.)* : Les Principes de la Croix - Rouge, s. 139 ve müt.

letlerde bu Devletlerin bünyesinin Kızılhaç Millî Cemiyetlerine de tesir icra ettiğini ve bu Cemiyetlerin mahallî şubelerinin geniş selâhiyetleri haiz olduklarını, Devlet topluluklarında ise Millî Cemiyetlerin tamamıyla muhtariyete sahip olduklarını görebiliyoruz.

Millî Cemiyetlerin faaliyetini bütün memlekete yayabilmeleri için mülkî ademi merkezîyet en iyi usuldür. Bu usule göre Cemiyet meselâ bütün vilâyetlerde ve diğer halk topluluğu olan yerlerde mahallî şubeler açabilir. Bu suretle Kızılay - Kızılhaç teşkilâtı en ufak halk topluluklarının bulunduğu yerlere kadar inerek her muhitte faaliyet icra etmek imkânını ve dolayısıyla faaliyetlerinin bütün memlekete teşmilini gerçekleştirebilir.

IX — Dayanışma Prensibi :

Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri hep aynı gaye ile hareket ettiklerinden aralarında münasebetler tesis etmişler ve birbirlerine yardım etmek vazifesini benimsemişlerdir ki bu hususlar Dayanışma Prensibinin kuvvetle yerleşmesine âmil olmuşlardır. Filhakika Dayanışma Prensibi, ideal olarak Kızılhaç ve Kızılay Müessesesinin kurulduğu andan itibaren bahis mevzuu edilmiştir. 1863 Konferansı Kararlarında «Merkez Komiteleri arasındaki münasebet muvakkaten Cenevre Komitesi vasıtasıyla yapılır» deniliyordu. Bilâhare Gustave Moynier tarafından da izah edilen Dayanışma Prensibi Millî Cemiyetlerin tanınma şartlarında da zikredilmiş bulunmaktadır. «Kızılhaç âzalarını birleştiren dayanışmaya dahil olmak» Millî Cemiyetlerin tanınması hakkındaki 10 şartın 9 uncusunu teşkil etmektedir. Ayrıca Kızılhaç Konferanslarının birçok kararları da Millî Cemiyetler arasındaki dayanışmadan bahsetmektedir. Dayanışmanın doğmasına âmil olan ilk hareketler, hasta ve yaralı askerlere bakmak, malûllerin memleketlerine iadesi ve sıhhiye personeli dolayısıyla olup bu hususta edinilen tatbikî bilginin Millî Cemiyetlerce teatisindeki fayda derhal idrak edilmiştir. Fakat dayanışmanın kuvvetlenmesi Millî Cemiyetlerin sulh zamanındaki faaliyetleri sayesinde olmuştur. Birinci Cihan Harbinden sonra 1919 tarihinde Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği'nin kurulduğunu görüyoruz. Bu Birliğin kurulmasından maksat, Kızılhaç'ın karakteristik vasıflarından biri olan Milletlerarası yardım ve manevî Dayanışma Prensibinin gerçekleştirilmesi olmuştur.

Bugün tatbikatta Dayanışma Prensibinin çok ehemmiyet kesbettiğini ve kullanıldığını müşahede ediyoruz. Şöyle ki, bir Millî Cemiyet, memleketindeki bir Milletlerarası veya sivil silâhlı ihtilâfta veya tabiî bir âfette, zelzele, su baskını, açlık, sarî hastalık gibi hallerde tehlikeyi karşılayamıyorsa, tatbikatta, diğer Millî Cemiyetlerin ona yardım etmeleri usulü yerleşmiş bulunmaktadır. Tabiî âfetlerde Millî Cemiyetlerin Dayanışma Prensibine uygun olan yardımları hakkındaki usul, tatbikatta 3 şekil arz etmiştir. Birincisi Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin gayreti ile yardımların birleştirilmesi, ikincisi, Millî Cemiyetlerin Kızılhaç Müessesesine müracaatları, üçüncüsü de, muayyen havalideki Millî Cemiyetler arasında karşılıklı yardım anlaşmaları akdi'dir. Harp zamanında ise Millî Cemiyetlerin bu yardımı iki türlü olabilir. Müttefik Devletlerin Millî Cemiyetlerinin birbirlerine yardımı ve bir de bitaraf Devletlere ait Millî Cemiyetlerin Muharip Devletler nezdindeki yardımları. Bütün bu yardımlar Millî Cemiyetler arasındaki kardeşçe dayanışmanın tezahürleridir.

X — İleriyi Görme Prensibi :

Kızılhaç ve Kızılay'ın İleriyi Görme Prensibi, bu müesseselerin her zaman üzerlerine düşebilecek olan vazifeleri ifaya hazır bir vaziyette olmaları keyfiyetidir. Henry Dunant'ın Kızılhaç'ın meydana gelmesine yarayan esas fikri, hasta ve yaralı askerlere bakmaktan ibaret değildi. Bu işi ondan evvel başkaları da yapmışlardı. Fakat onun asıl mühim olan fikri, yardımın tesirli olabilmesi için, daha sulh zamanından itibaren teşkilâtlandırılması ve devamlı şekilde hazırlanmasıdır. Kızılhaç Müessesesi kurulmadan evvelki harplerde, sırf daha önce yardım hazırlığı yapılmamış olması sebebinden ötürüdür ki, binlerce insan ölmüştür. İşte Henry Dunant'ın bu İleriyi Görme, Basiret Prensibinden ibaret olan fikri gereğince, Kızılhaç ve Kızılay'ın daha sulh zamanından hazırlıklı olması lâzım gelmektedir. Hattâ, Kızılhaç'ın sulh zamanındaki faaliyetleri de bunun neticesidir. Çünkü Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri personelinin sırf harp vukuunda yapacağı yardımın hazırlığı ile iştigal etmesi, bütün zamanını dolduramıyordu. Binaenaleyh sulh zamanında da faaliyette bulunmağa, sivil hastalara bakmağa, hemşire okulları açmağa ve tabiî âfetlerden zarar görenlere yardım etmeğe başlamıştır. Fakat Kızılhaç Müessesesinin esas vazifesi harp zamanında yapacağı yardımdır. Diğer faaliyetleri talî olarak kalmalıdır. Çünkü hastalara

bakmak, hemşire yetiştirmek gibi diğer faaliyetleri başka teşekküller de yapabilirler.

İleriye Görme Prensibi gerek Millî Cemiyetlerin tanınma şartlarında gerekse Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği Prensiplerinde ifade edilmiş bulunmaktadır. Millî Cemiyetlerin tanınma şartlarının 6 ncısı şöyledir: Millî Cemiyet, «Üzerine düşen vazifeleri müessir surette ifaya elverişli teşkilâtı haiz olmalı ve sulh zamanında, harp zamanı faaliyetleri için hazırlanmalıdır». Ayrıca Birliğin Prensipleri meyanında Basiret Prensibi şu şekilde ifade edilmiştir: «Her Millî Kızılay ve Kızılhaç Cemiyeti, Kızılhaç'ın imtiyaz ve vazifelerini teşkil eden hizmetlerini, harp zamanında ifaya hazır vaziyette bulunmalıdır»³⁷.

Kızılay'ın sadece muayyen yerlere yardımlar göndermesi kâfi değildir. Bir de, bir tehlikeyi daha vukuundan evvel önlemeğe çalışması da lâzımdır. Meselâ sıhhî bakımdan, sarî hastalıklardan evvel aşı tatbiki, sıhhati koruma şartlarının öğretilmesi de Millî Cemiyetlerin faaliyetleri meyanındadır. Yani İleriye Görme Prensibinden sonra korunma prensibine geçmemiz lâzımdır. Hukukî sahada korunma ise, harpte beşerî varlığı himaye edecek olan Milletlerarası hukukî kaidelerin olgunlaştırılması ile olabilir. Bu hususta Milletlerarası Kızılhaç Komitesi çok gayret sarfetmiş ve Cenevre Sözleşmelerinin akdine âmil olarak İnsanî Hukuk Kaidelerinin inkişafını sağlamıştır³⁸.

37) Bu prensip, Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin İdareciler Konseyi tarafından beyan edilen Birliğin Temel Prensiplerinin tatbiki hakkındaki kararlardan 3 üncüsüdür. Bak. Manuel de la Croix - Rouge, 1953, s. 419.

38) *Pictet (J. S.)* : Les Principes de la Croix - Rouge, s. 96-139, s. 140 ve müt.